

Pientere Peuters *vanaf de eerste oogopslag*

TER INFORMATIE

Signaleringsinstrument ontwikkelingsvoorsprong

Ontwikkeld voor professionals in de kinderopvang en bij voorschoolse educatie

TER INFORMATIE

Uitgave van:

©2018 Expertgroep Ontwikkelingsvoorsprong

Auteurs:

Fanny Cattenstart, Marieke Groenewold, Baukje van Dijk

Vormgeving:

Maureen de Jong - TH!NK branding, www.thnkbranding.nl

Illustraties:

Yvonne Windhorst - Maaskant, www.illustratieenzo.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van uitgever en auteur.

De in deze methode opgenomen teksten zijn met zorg samengesteld. Zij dienen nadrukkelijk ter informatie en ter signalering van een mogelijke ontwikkelingsvoorsprong. De interpretatie en dientengevolge verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de gebruiker. Mocht een formele diagnose gewenst zijn, dan zal dit altijd door een deskundige moeten worden gedaan.

Voor je ligt het signaleringsinstrument 'Pientere Peuters, *vanaf de eerste oogopslag*'. Met dit instrument wil de Expertgroep Ontwikkelingsvoorsprong professionals in de kinderopvang ondersteunen bij het herkennen en erkennen van een ontwikkelingsvoorsprong bij jonge kinderen.

Een ontwikkelingsvoorsprong kan al op zeer jonge leeftijd opgemerkt worden: vanaf de eerste oogopslag. Vaak zie je bij deze kinderen al snel na de geboorte een alerte, heldere blik. De verloskundige die uitroept hoe wijs het kind uit zijn ogen kijkt, of de kraamverzorger die zegt dat je 'met dit pittige kind nog heel wat te stellen krijgt', lichten al een tipje van de sluier op.

Het doel van dit instrument is om de signalen van een ontwikkelingsvoorsprong in beeld te brengen, ook die signalen die 'vanaf de eerste oogopslag' bij het kind te zien zijn. Het herkennen en erkennen van deze signalen is van belang om aan te sluiten bij wat het jonge kind nodig heeft om zich te ontwikkelen op de manier en in het tempo dat bij hem past.

Voor kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong is het lang niet altijd vanzelfsprekend dat zij zich ontwikkelen zoals bij hen past. Dit blijkt onder meer uit wat hun ouders vertellen. Zij geven aan dat de ontwikkeling van hun kind geregeld een bron van zorg is. Die ontwikkeling verloopt nu eenmaal anders dan die van andere kinderen. Ouders zien hoe hun kind vaak andere dingen nodig heeft dan hij aangeboden krijgt. Alsof hij een te krappe jas moet dragen, die hem de mogelijkheid ontnemt om goed en vrijuit te bewegen.

Dit zegt niets over de inzet en passie van ouders, gastouders of pedagogisch medewerkers. Zij zijn juist zeer gedreven in het zoeken naar wat een kind nodig heeft. Dat jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong niet altijd tot gezonde ontwikkeling komen, heeft te maken met onvoldoende kennis hierover en gebrek aan handvatten om deze kinderen te (h)erkennen. Medewerkers in de kinderopvang spelen een zeer belangrijke rol in de ontwikkeling van kinderen. Wij zijn er dan ook van overtuigd dat juist zij voor deze kinderen het verschil kunnen maken om zich te ontplooien en om een gezond zelfbeeld te ontwikkelen. Zij kunnen ervoor zorgen dat deze kinderen een goed passende jas krijgen, waardoor zij zich vrijelijk kunnen bewegen en de grote sprongen kunnen maken die zo bij hen passen.

Onze motivatie om het signaleringsinstrument 'Pientere Peuters, *vanaf de eerste oogopslag*' te maken, is een bijdrage te leveren aan de optimale ontwikkeling van jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong.

Om dit met oog voor de praktijk te kunnen doen hebben wij aan pedagogisch medewerkers, leidinggevend en gastouders gevraagd wat zij hiervoor nodig hebben. We willen hen voor hun bijdrage bedanken. Het heeft ons geholpen dit instrument beter af te stemmen op de praktijk. Wij willen Ragnild Zonneveld van Vroegwijs hartelijk bedanken voor haar waardevolle feedback en visie op het praktijkgedeelte van dit instrument. Daarnaast danken wij Manon Boelé

voor de samenwerking vanuit de organisatie Stichting Kinderopvang Haarlemmermeer. Haar betrokkenheid bij het op de kaart zetten van zorg voor peuters met een ontwikkelingsvoorsprong is inspirerend geweest bij het maken van dit instrument.

Tot slot gaat onze dank uit naar onze eigen gezinsleden die ons met advies terzijde stonden en ons de ruimte gaven om te maken wat voor ons zo belangrijk is.

De auteurs van 'Pientere Peuters, *vanaf de eerste oogopslag*,

Fanny Cattenstart, hoogbegaafdheidsdeskundige, docent en consultant

Marieke Groenewold, hoogbegaafdheidsdeskundige, coach, trainer en verpleegkundige

Baukje van Dijk, hoogbegaafdheidsdeskundige, orthopedagoog en leerkracht primair onderwijs

Amsterdam, juni 2018

TER INFORMATIE

Voorwoord	3
Inleiding	8
1. Hoogbegaafdheid en een ontwikkelingsvoorsprong	11
1.1 De begrippen hoogbegaafdheid en ontwikkelingsvoorsprong	11
1.2 Het belang van vroegtijdig signaleren	15
1.3 Zijnskenmerken van hoogbegaafdheid	18
1.4 Samen of alleen	22
1.5 Negatieve consequenties van een ontwikkelingsvoorsprong	23
1.6 Positieve consequenties van signaleren	25
1.7 Asynchrone ontwikkeling	26
1.8 Behoeften van jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong	27
1.9 Wat kan de professional in de kinderopvang doen?	29
2. Hoe werkt het instrument Pientere Peuters?	34
2.1 Voordat je gaat signaleren	34
2.2 Signalen van voorsprong	35
2.3 Stappenplan signaleren	36
Stap 1: Vragenlijst voor ouders	37
Stap 2: Intakegesprek	37
Stap 3: Observatie	38
Stap 4: Spelobservatie	39
Stap 5: Voortgangsgesprek met ouders	40
Stap 6: Voorsprong of niet?	41
<i>Bevindingen intake en observatie</i>	42
<i>Onderbouwing voorsprong</i>	44
3. Signaleren: vragenlijsten voor de intake	47
3.1 Motorische ontwikkeling	48
3.2 Gezondheid	49
3.3 Zintuiglijke ontwikkeling	50
3.4 Taalontwikkeling	51
3.5 Sociale en emotionele ontwikkeling	52
3.6 Gedragskenmerken	54
<i>Vragenlijst Baby, 0 tot 1 jaar</i>	56
<i>Vragenlijst Dreumes, 1 tot 2 jaar</i>	60
<i>Vragenlijst Peuter, 2 tot 4 jaar</i>	64
<i>Brief aan ouders, bij vragenlijst</i>	68

4. Signaleren: in gesprek met ouders	70
4.1. Bevindingen oudergesprek	70
4.2. Toelichting bij lijst - Wat ouders opvalt	71
4.3. Toelichting bij lijst - Zorgen van ouders	75
4.4. Toelichting bij lijst - Doorvragen	79
<i>Wat ouders opvalt</i>	82
<i>Zorgen van ouders</i>	83
<i>Doorvragen</i>	84
<i>Bevindingen oudergesprek</i>	85
5. Signaleren: kenmerken van een voorsprong	89
5.1. Formulier kenmerken	89
5.2. Toelichting op formulier - Kenmerken Baby	90
5.3. Toelichting op formulier - Kenmerken Dreumes	92
5.4. Toelichting op formulier - Kenmerken Peuter	95
<i>Kenmerken Baby</i>	99
<i>Kenmerken Dreumes</i>	100
<i>Kenmerken Peuter</i>	101
6. Signaleren: met behulp van ontwikkelingsdoelen	103
6.1. Doelen noteren	104
6.2. Grove motoriek	105
6.3. Fijne motoriek	106
6.4. Cognitieve ontwikkeling	107
6.5. Sociale ontwikkeling	109
6.6. Emotionele ontwikkeling	111
6.7. Algemene en identiteitsontwikkeling	112
6.8. Spelontwikkeling	113
6.9. Taalontwikkeling	114
6.10. Rekenontwikkeling	116
<i>Doelen Baby-Dreumes</i>	118
<i>Doelen Peuter</i>	120
<i>Mijlpalen in de ontwikkeling</i>	124
<i>Schaduw</i>	125

TER INFORMATIE

7. Een voorsprong, en dan?	127
7.1. Uitgebreide spelobservatie	128
7.2. Tekeningen	131
7.3. Benadering en aanbod	132
7.4. Toelichting op lijst - Adviezen	135
7.5. Vervolgplan	139
7.6. Overdracht naar de basisschool	140
7.7. Vervroegd instromen op de basisschool	140
<i>Uitgebreide spelobservatie</i>	<i>141</i>
<i>De menstekening van GOODENOUGH</i>	<i>145</i>
<i>Vervolgplan</i>	<i>148</i>
<i>Adviezen</i>	<i>150</i>
<i>Waar kun je terecht?</i>	<i>151</i>
<i>Leestips</i>	<i>152</i>
<i>Tips voor uitdagend spel</i>	<i>153</i>
<i>Overdracht Basisschool</i>	<i>154</i>
<i>Protocol - Vervroegde Toelating Basisschool</i>	<i>156</i>
Bronnen	161

TER INFORMATIE

Lange tijd dacht men dat kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong er vanzelf wel kwamen. De praktijk leert ons dat dit een misvatting is. Uit onderzoek blijkt dat kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong baat hebben bij vroege signalering. Veel kinderen ervaren hun voorsprong namelijk als negatief. Doordat zij zich niet kunnen spiegelen aan een groep leeftijdsgenoten, ontwikkelen zij vaak een onrealistisch zelfbeeld. Zij voelen dat ze 'anders' zijn. Hun sociale ontwikkeling loopt geregeld spaak, doordat zij moeilijk aansluiting bij leeftijdsgenoten vinden. Daarbij is het onderwijs voor hen vaak minder passend. Dit werkt faalangst, onderpresteren en demotivatie in de hand; zaken die uiteraard hun weerslag hebben op het welbevinden. Vroege signalering en daarbij passende begeleiding voorkómt dit soort problemen.

Om kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong adequaat te kunnen begeleiden is allereerst nodig om deze voorsprong te signaleren. Ouders en professionals in de kinderopvang zijn hierin van grote waarde. Zij kunnen immers als eersten aansluiten bij de specifieke behoeften van het kind. De behoeften van kinderen met een voorsprong zijn namelijk wezenlijk anders dan die van hun leeftijdsgenoten. Men kan bij het kiezen van speelgoed bijvoorbeeld beter niet al te veel letten op de leeftijdsaanduiding die erop vermeld staat. Vaak biedt speelgoed met een hogere leeftijdsaanduiding passender uitdaging. Ook kunnen ouders en professionals in de kinderopvang er alert op zijn dat het kind zich zo sterk aanpast aan zijn omgeving dat het ten koste gaat van zijn eigen identiteit. Daarnaast kunnen ouders overwegen om hun kind op jongere leeftijd door te laten stromen naar een hogere groep in de kinderopvang of vervroegd op de basisschool te laten instromen.

Ontwikkelingsvoorsprong

Wanneer wij spreken van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong, bedoelen wij kinderen die later (hoog)begaafd blijken te zijn. Met een ontwikkelingsvoorsprong bedoelen wij dus niet slechts een tijdelijke voorsprong of een voorsprong op één enkel gebied, maar een wezenlijk andere ontwikkeling op meerdere gebieden. Naast de voorsprong op verschillende gebieden kunnen ook bepaalde zijnskenmerken al op zeer jonge leeftijd opgemerkt worden. Dit zijn persoonlijkheidskenmerken die bij veel hoogbegaafde mensen voorkomen. Gezien de grote expertise in de kinderopvang op het gebied van de ontwikkeling van het jonge kind, is de kinderopvang bij uitstek de plek om een ontwikkelingsvoorsprong op tijd te kunnen signaleren.

Doelgroep

Pientere Peuters, *vanaf de eerste oogopslag* -in het vervolg kortweg 'Pientere Peuters' genoemd- is dan ook speciaal ontwikkeld voor professionals die met jonge kinderen werken. Het doel is een ontwikkelingsvoorsprong al op jonge leeftijd te herkennen. Welk specifieke gedrag valt bij deze jonge kinderen op? Hoe kun je hier vervolgens in je begeleiding mee omgaan? Waar lopen de ouders van deze kinderen in de opvoeding tegenaan? Welk advies kun je aan hen geven? Al deze zaken komen in Pientere Peuters uitgebreid aan bod.

Ondanks dat het instrument met name geschreven is om een voorsprong te *signaleren*, is het ook zeer geschikt om zicht te houden op de ontwikkeling van *alle* kinderen. De kracht van deze volledig herziene versie van Pientere Peuters is dat het uitgaat van reguliere zaken zoals observaties en oudergesprekken en daarnaast aandacht besteedt aan een ontwikkelingsvoorsprong. Dit doet recht aan de specifieke zorg en begeleiding die ieder kind nodig heeft.

Indeling Pientere Peuters

Pientere Peuters bestaat uit zeven delen. Deze zijn ingedeeld naar het moment waarop je dat deel gebruikt in het signaleringsproces. Deel 1 bevat een *theoretische toelichting* op de onderwerpen ontwikkelingsvoorsprong en hoogbegaafdheid.

In deel 2 wordt uitgelegd welk *stappenplan* je volgt bij het signaleren. Bij al deze stappen is informatie nodig. Deze vind je in deel 3 tot en met 6. Deel 7 tenslotte, gaat in op de fase na het signaleren.

Deel 3 is gericht op het verzamelen van informatie vanuit de ouders. In dit deel vind je diverse vragenlijsten om deze informatie te verzamelen. Daarnaast biedt deel 3 handvatten voor het interpreteren van de antwoorden op de vragen.

Deel 4 bevat lijst met *vragen en zorgen van ouders*. Deze kunnen een signaal zijn van een ontwikkelingsvoorsprong bij het kind. Ook bevat dit deel een overzicht van vragen die je zelf kunt stellen om een ontwikkelingsvoorsprong beter in beeld te krijgen.

Deel 5 bestaat uit informatie en formulieren over *kenmerken* van een ontwikkelingsvoorsprong. Deze zijn ingedeeld in leeftijdsfasen van het kind: baby, peuter en dreumes.

In deel 6 vind je een overzicht van *doelen* per ontwikkelingsgebied die kinderen gemiddeld tussen de nul en zes jaar behalen. Dit overzicht geeft je een goed beeld op welke gebieden een kind verder is dan zijn leeftijdgenoten en hoeveel.

Ten slotte vind je in deel 7 een aantal belangrijke adviezen, tips voor uitdagend spelmateriaal en uitleg over hoe je voor een kind met een ontwikkelingsvoorsprong een vervolgplan kunt opstellen. Daarnaast bevat deel 7 twee aanvullende instrumenten om de signalering compleet te maken: de uitgebreide spelobservatie en de menstekening van Florence Goodenough.

De Expertgroep Ontwikkelingsvoorsprong heeft Pientere Peuters samengesteld voor iedereen die met kinderen tussen nul en vier jaar werkt en die werk wil maken van het signaleren van een ontwikkelingsvoorsprong. Om de leesbaarheid te vergroten, spreken we van 'ouders' waar we ook andere verzorgers of opvoeders bedoelen. Om dezelfde reden spreken we van 'hij' waar we ook 'zij' bedoelen. En waar we spreken van 'kinderopvang', bedoelen we zowel kinderopvang, peuterspeelzaal, gastouder als voorschool.

Bij het bespreken van het Zijnsluik van Tessa Kieboom gebruiken we de door haar gebruikte term 'sensitiviteit' om dit zijnskenmerk van hoogbegaafde kinderen te omschrijven. Op andere plaatsen spreken we echter van 'hooggevoeligheid', omdat dit in Nederland de gangbare term is.

DEEL 1

Een ontwikkelingsvoorsprong, wat is dat?

TER INFORMATIE

1. Hoogbegaafdheid en een ontwikkelingsvoorsprong

Dit deel gaat over de begrippen hoogbegaafdheid en ontwikkelingsvoorsprong. Hierdoor wordt duidelijk wat je precies gaat signaleren en waarom dit zo belangrijk is.

1.1 De begrippen hoogbegaafdheid en ontwikkelingsvoorsprong

Van het begrip hoogbegaafdheid bestaat geen eenduidige definitie. Hoogbegaafdheid bestaat uit meerdere factoren. De factor die in de literatuur het meest genoemd wordt is een intelligentie boven de 130 IQ-punten. Algemeen wordt aangenomen dat hoogbegaafdheid aangeboren is; er zijn aanwijzingen dat in de hersenen van hoogbegaafde personen gemakkelijker nieuwe verbindingen worden gemaakt. Of een hoogbegaafd persoon deze aangeboren mogelijkheden tot uiting laat komen in zijn leven, hangt van veel meer factoren af, zowel van kenmerken van de persoon zelf als van de omstandigheden waarin hij opgroeit.

Modellen van hoogbegaafdheid

TER INFORMATIE

Triadisch model

Een van de modellen van hoogbegaafdheid is dat van Renzulli, zie figuur 1. Hoogbegaafdheid bestaat in dit model uit drie factoren: grote taakgerichtheid, creatief denkvermogen en hoge intelligentie. Mönks heeft hier later aan toegevoegd dat deze drie factoren elkaar beïnvloeden en dat drie omgevingsfactoren mede bepalen of de hoogbegaafdheid tot uiting komt. Deze omgevingsfactoren zijn school, vrienden en gezin.

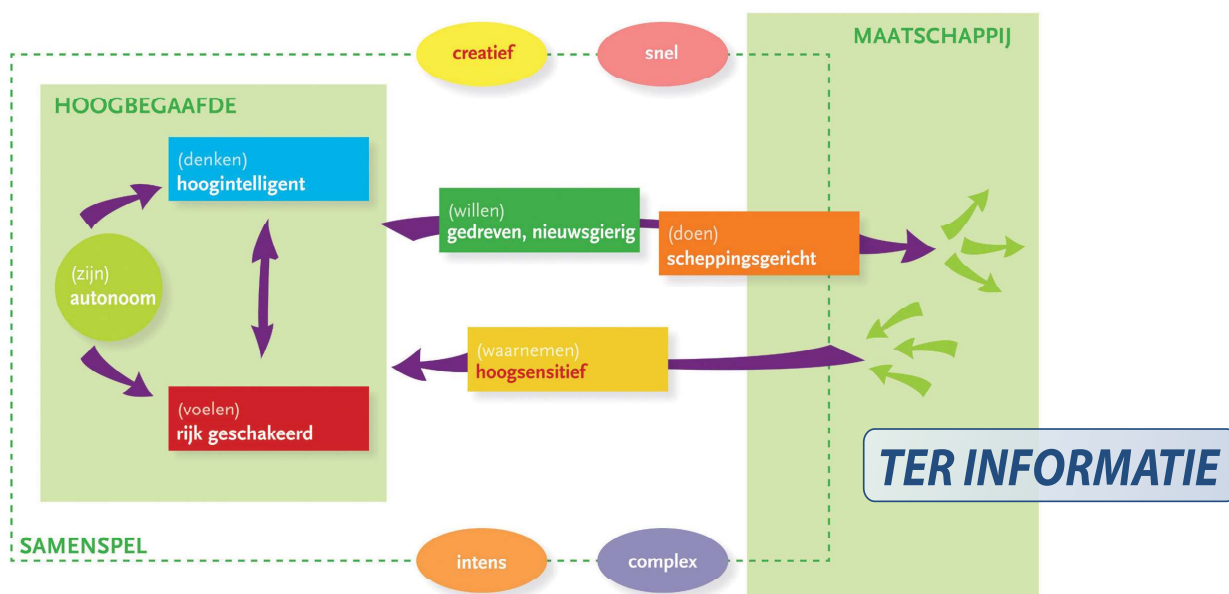

Figuur 1. Triadisch model van Renzulli en Mönks

Delphi-model

Een andere definitie van hoogbegaafdheid komt van Kooijman-van Thiel. Zij omschrijft de hoogbegaafde mens als "Een snelle en slimme denker, die complexe zaken aankan. Autonoom, nieuwsgierig en gedreven van aard. Een sensitief en emotioneel mens, intens levend. Hij of zij schept plezier in creëren" (Kooiman, 2008, p.69). Hoe deze eigenschappen met elkaar interacteren is weergegeven in het Delphi-model, zie figuur 2.

DELPHI-MODEL HOOGBEGAAFDHEID ©

Uit: M.B.G.M. Kooijman - van Thiel (red). *Hoogbegaafd. Dat zie je zó! Over zelfbeeld en imago van hoogbegaafden*. OYA Productions, 2008

Figuur 2. Delphi-model

Zijnsluik

De visie achter deze definitie van hoogbegaafdheid sluit aan bij het model van hoogbegaafdheid van prof. dr. Tessa Kieboom. Zij benoemt naast cognitieve capaciteiten, ook enkele *zijnskenmerken* als belangrijke factoren van hoogbegaafdheid, namelijk: de lat hoog leggen, rechtvaardigheidsgevoel, kritische instelling en grote sensitiviteit (gevoeligheid).

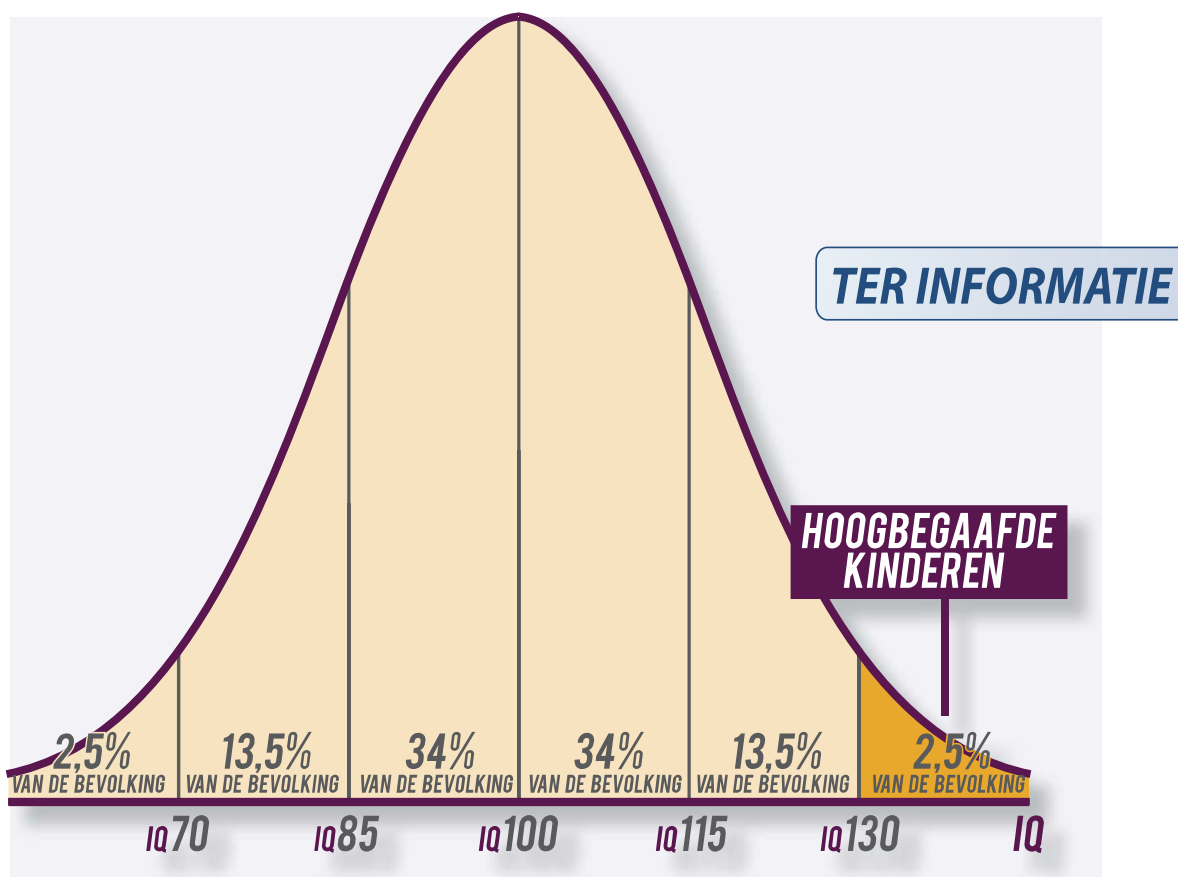
Zijn deze zijnskenmerken al te zien bij kinderen tussen de nul en vier jaar? Dat zijn ze zeker. Jonge kinderen kunnen zich iets heel sterk aantrekken en merken veel op (*grote sensitiviteit*). De lat hoog leggen zien we bij sommige kinderen die hoge eisen aan zichzelf stellen: ze doen iets pas (lopen, praten) als ze zeker weten dat ze het goed kunnen, en zijn ontevreden met zichzelf als een tekening niet is geworden zoals ze bedoelden. Kinderen die op het kinderdagverblijf of de peuterspeelzaal vragen waarom iets eigenlijk moet en die geen genoegen nemen met 'dat doen alle kinderen', hebben een *kritische instelling*. En kinderen die vaak opmerken dat iets niet eerlijk is, hebben een sterk *rechtvaardigheidsgevoel*. In paragraaf 1.3 worden de zijnskenmerken en het model van Tessa Kieboom uitgebreid toegelicht.

Voorbeelden van creatief denken op jonge leeftijd:
Sia (3) vraagt aan haar moeder "Hoe vind ik later de papa van mijn kinderen?"
Hakim (3) ligt in bed als hij vraagt "Is slapen hetzelfde als dromen?"

Cijfers en termen

In figuur 3 is te zien welk percentage van de bevolking, dus ook van alle kinderen, hoogbegaafd is. Van alle mensen heeft rond de 2,5 procent een intelligentie van 130 of hoger. Ongeveer 0,1 procent is uitzonderlijk hoogbegaafd met een IQ van 145 of hoger. Dat is dus 1 op de 1000 kinderen. De kenmerken van hoogbegaafdheid zijn bij deze groep uitzonderlijk hoogbegaafde kinderen vaak heel sterk aanwezig en hun ontwikkeling verloopt extreem snel en zeer afwijkend van een gangbare ontwikkeling. De moeilijkheden die extreem hoogbegaafde kinderen ondervinden, zijn groter en treden vroeger op dan bij hoogbegaafde kinderen. Zij kunnen zo sterk van het gemiddelde afwijken dat men een stoornis vermoedt. De kans op misdiagnoses is bij deze groep dan ook nog groter dan bij andere hoogbegaafde kinderen.

Vaak lijdt hun welbevinden onder hun hoge intelligentie; het vinden van ontwikkelingsgelijken is voor deze kinderen zeer lastig. En voor de ouders is het een hele uitdaging om hun kind te ondersteunen in zijn extreem snelle ontwikkeling en de hiermee gepaard gaande intensiteit. Voor een verwijzing naar ondersteunende organisaties, zie deel 7 bijlage 'Waar kun je terecht?'.

Figuur 3. Normaalverdeling van intelligentie

Rond de 13,5 procent van de bevolking heeft een IQ tussen 115 en 130 procent. We noemen dit bovengemiddeld tot begaafd niveau. Wat voor hoogbegaafde kinderen geldt, geldt tot op zeker hoogte ook voor deze kinderen.

Het gaat in Pientere Peuters niet zozeer om een IQ-score, als wel om het kind zelf. Het kind volgt immers een andere ontwikkelingslijn dan de meeste kinderen. Dit betekent ook dat hij andere behoeften heeft om zich optimaal te kunnen ontwikkelen.

Ontwikkelingsvoorsprong

Over het algemeen vindt men dat jonge kinderen niet hoogbegaafd genoemd kunnen worden. Dit heeft te maken met het feit dat jonge kinderen vaak nog geen intelligentietest doen. Officieel kan hoogbegaafdheid slechts met behulp van een intelligentietest worden vastgesteld. Dat betekent echter niet dat jonge kinderen niet hoogbegaafd kunnen zijn; iemand wordt immers niet pas hoogbegaafd nadat hij getest is!

TER INFORMATIE

Hoogbegaafdheid is een potentie waarmee een kind wordt geboren. Deze potentie is evenals de kenmerken van hoogbegaafdheid vanaf de geboorte aanwezig. Het is enkel uit voorzichtigheid dat we bij het jonge kind liever van een ontwikkelingsvoorsprong spreken dan van hoogbegaafdheid. Aangezien dit instrument tot doel heeft kinderen in de leeftijd van 0 tot 4 jaar met een voorsprong te signaleren, spreken ook wij van een *ontwikkelingsvoorsprong*. Voor het signaleren is het niet direct van belang of een kind later hoogbegaafd blijkt te zijn. In de praktijk zien we dat dit vaak wel het geval is.

In Pientere Peuters bedoelen we met 'een ontwikkelingsvoorsprong' dan ook wel degelijk hoogbegaafdheid. Het gaat ons bij het signaleren van een ontwikkelingsvoorsprong dan ook niet om een tijdelijke voorsprong of een voorsprong op één enkel ontwikkelingsgebied; het gaat om het herkennen van een samenhangend geheel van kenmerken die erop wijzen dat het kind hoogbegaafd is.

Het doel van het signaleren van een ontwikkelingsvoorsprong is om het kind alle gelegenheid te geven om tot zijn recht te komen, niet om hem van een label te voorzien. Daarnaast richt Pientere Peuters zich bij het signaleren van een ontwikkelingsvoorsprong niet alleen op cognitieve kenmerken maar ook op de zijnskenmerken van hoogbegaafdheid.

“Bij kinderen die later begaafd genoemd zouden kunnen worden, zien we dat de ontwikkelingsvoorsprong zich nooit tot één gebied beperkt” (Van Gerven, 2009, p. 130).

Naast het voorlopen in de ontwikkeling van taal en denken, is het visueel-ruimtelijk inzicht en de ego-ontwikkeling vaak ook verder ontwikkeld dan bij andere kinderen van hun leeftijd. Ze doorlopen de ontwikkeling sneller en het lijkt erop dat zij grotere ontwikkelingsstappen nemen. Volgens ouders van kinderen die later begaafd bleken te zijn, verliep de motorische ontwikkeling van hun kind vaak anders dan bij leeftijdsgenoten. Het ene kind liep al zeer vroeg terwijl het andere kind pas laat begon met lopen, maar meteen al meer vaardigheid liet zien. Weer andere kinderen sloegen een hele ontwikkelingsfase over, zoals het kruipen. Hetzelfde geldt voor de taalontwikkeling. Het ene kind begon zeer vroeg met praten en het andere kind veel later, maar sprak dan meteen in volzinnen (Van Gerven, 2009).

Vragenlijst Dreumes, 1 tot 2 jaar

Naam kind:	Geboortedatum:
------------	----------------

In deze vragenlijst vindt u vragen over hoe uw kind zich op verschillende gebieden ontwikkelt. Mogelijk zijn enkele vragen nog niet van toepassing. De vragen zijn namelijk ook gericht op kinderen die al wat ouder zijn. Die vragen kunt u onbeantwoord laten. Achter veel vragen wordt om een leeftijd gevraagd. Weet u dit niet precies, vul dan +/- en een schatting in. Weet u het helemaal niet meer, plaats dan een vraagteken. Heeft u bij vragen meer ruimte voor uw antwoord nodig, maak dan gebruik van de achterkant van dit formulier.

Uiteraard wordt alle informatie vertrouwelijk behandeld.

TER INFORMATIE

1. Motorische ontwikkeling

Als het van toepassing is, op welke leeftijd is uw kind begonnen met:

a. Grote motoriek

• Kin omhoog van borst en rondkijken (buikligging)		leeftijd: _____
• Omrollen (buik naar rug)		leeftijd: _____
• Kruipen	☐ ja ☐ nee	leeftijd: _____
• Zitten zonder steun	☐ ja ☐ nee	leeftijd: _____
• Staan zonder hulp	☐ ja ☐ nee	leeftijd: _____
• Lopen zonder hulp	☐ ja ☐ nee	leeftijd: _____
• Rennen	☐ ja ☐ nee	leeftijd: _____
• Springen met twee voeten tegelijk	☐ ja ☐ nee	leeftijd: _____

b. Fijne motoriek

• Iets vasthouden tussen duim en wijsvinger	☐ ja ☐ nee	leeftijd: _____
• Zelf de fles of beker vasthouden	☐ ja ☐ nee	leeftijd: _____
• Krabbelen op papier	☐ ja ☐ nee	leeftijd: _____
• Kleuren	☐ ja ☐ nee	leeftijd: _____
• Bladzijden van een boek één voor één omslaan	☐ ja ☐ nee	leeftijd: _____

Opmerkingen:

2. Gezondheid

a. Hoe is de gezondheid van uw kind over het algemeen?

- ☐ goed ☐ af en toe ziek ☐ geregeld ziek

b. Allergieën: _____

c. Speciale voeding: _____

d. Medicijnen: _____

Brief aan ouders, bij vragenlijst

<Naam ouders>

<Adres ouders>

<Plaats>

TER INFORMATIE

<datum>

Betreft: begeleidende brief bij vragenlijst m.b.t. begeleiding kind

Beste ouders,

Binnenkort komt uw kind bij ons op < naam opvang en/of groep>.

Voor het zover is, willen wij graag weten wat uw kind van ons nodig heeft. Daarom vragen wij u de vragenlijst in te vullen die met deze brief wordt meegestuurd.

Op deze manier bieden wij u ook de gelegenheid om ons over uw kind te vertellen. De vragen gaan over de ontwikkeling van uw kind tot nu toe. Door uw antwoorden op deze vragen krijgen wij een indruk hoe het met uw kind gaat en welke begeleiding aansluit bij de ontwikkeling van uw kind op dit moment.

Sommige vragen zijn vrij specifiek. Mogelijk weet u bepaalde dingen niet meer precies. Dat is geen probleem. U vult zo volledig en zorgvuldig mogelijk in wat u weet en bij twijfel over het exacte moment geeft u aan dit niet zeker te weten. Kinderen komen op verschillende leeftijden bij ons. De vragen zijn dan ook gericht op kinderen van verschillende leeftijden. Niet alle vragen zullen dan ook van toepassing zijn op uw kind. In dat geval kunt u dit aangeven met 'n.v.t.' of de vraag overslaan.

De vragenlijst zullen we bespreken tijdens het gesprek op <datum gesprek>.

Lever de lijst bij voorkeur enkele dagen voor het gesprek in. Dan kan de betreffende <medewerker - naam en functie> het gesprek goed voorbereiden.

Uiteraard behandelen wij de door u gegeven informatie vertrouwelijk.

Met vriendelijke groet,

<Naam>

<Functie >

4.3. Toelichting bij lijst - Zorgen van ouders

a. Afnemende betrokkenheid van het kind op kinderdagverblijf of peuterspeelzaal

Ouders of begeleiders zien dat het kind minder betrokken is bij de groep of bij de activiteiten dan hij aanvankelijk was. Het kind loopt bijvoorbeeld weg uit de kring wanneer er gezamenlijke activiteiten zijn. Of hij zit er wel bij maar doet niet mee. Ook kan het zijn dat het kind voortdurend de nabijheid van de begeleiders zoekt en met hen wil praten of spelen. Ouders kunnen merken dat hun kind niet naar de opvang wil of lange tijd van slag is wanneer hij er vandaan komt. Sommige van deze kinderen hebben het op de peuterspeelzaal, voorschool of de kinderopvang van het begin af aan niet naar hun zin. Zij maken een afwezige indruk en zijn niet betrokken. Langdurig en ontroostbaar huilen wanneer de ouders vertrekken kan hiervan een signaal zijn. Ook komt het voor dat een kind op het moment zelf wel betrokken lijkt te zijn bij groepsactiviteiten, maar thuis aangeeft dat hij zich er niet thuis voelt. Het kind past zich dan tijdens de opvanguren sterk aan. Dit lijkt goed te zijn, maar is niet gezond en kan op den duur schadelijk zijn voor de identiteitsontwikkeling van het kind.

b. Fysieke klachten zonder medische verklaring, bijvoorbeeld buikpijn of hoofdpijn

Een kind ervaart een lager welbevinden indien hij niet genoeg ruimte krijgt om zich naar zijn vermogen en in zijn eigen tempo te ontwikkelen. Dit kan komen doordat hij zich niet thuis voelt bij leeftijdsgenoten door gebrek aan aansluiting of doordat hij zich onbegrepen of niet gezien voelt. Als de drang tot ontwikkeling niet door de omgeving wordt gezien en het kind te weinig **autonomie** ervaart, kan een kind zich onbegrepen voelen. Dit kan leiden tot fysieke klachten. Jonge kinderen kunnen verbaal hun onvrede vaak nog niet goed uiten. Hierdoor is de kans op een fysieke uiting groot. Klachten die ouders opmerken bij hun kind zijn naast hoofdpijn en buikpijn bijvoorbeeld eczeem, obstipatie, op allergie lijkende aandoeningen, astmatische klachten, maar ook extremere zaken zoals neurologische uitval- of prikkelingsverschijnselen. Het gaat hier om anderszins niet te verklaren klachten, dus niet om symptomen die daadwerkelijk het gevolg van een aandoening zijn. Ouders weten vaak niet dat de fysieke klacht kan voortkomen uit verminderd welbevinden door de combinatie van een ontwikkelingsvoorsprong en een niet passende omgeving.

TER INFORMATIE

c. Verandering in gedrag, zoals druk en aanwezig of juist in zichzelf gekeerd en teruggetrokken

Als ouders opmerken dat hun kind ander gedrag laat zien dan zij van hem gewend zijn, is dit reden voor alertheid. Bij een kind met een ontwikkelingsvoorsprong komt veranderend gedrag voor wanneer hij zich niet prettig voelt, bijvoorbeeld op de kinderopvang, peuterspeelzaal of de voorschool. Deze kinderen voelen vaak dat zij anders zijn dan andere kinderen en vinden hierdoor moeilijk aansluiting bij leeftijdsgenoten. Het kost ze veel energie om zich aan te passen. Daardoor zijn zij bij thuiskomst of heel moe, of juist heel druk om de opgestapelde spanning weer kwijt te raken.

d. Ongewenst gedrag door frustratie en boosheid; steeds meer aandacht vragen, ook negatieve

Vaak wordt ongewenst gedrag veroorzaakt door een gebrek aan aansluiting, gebrek aan erkenning of door onvoldoende uitdaging. De intensiteit van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong kan ertoe leiden dat zij nog intenser worden in bepaald gedrag, dus ook in ongewenst gedrag. Voor ouders is het niet gemakkelijk om hier adequaat op te reageren en de sfeer in huis goed te houden.

5.2. Toelichting op formulier - Kenmerken Baby

TER INFORMATIE

a. Alert en observerende blik al snel na de geboorte

Heeft al jong, vaak al vlak na de geboorte, veel aandacht voor de omgeving. Is langer alert (meer dan 8 minuten) dan gebruikelijk bij pasgeborenen (tot 5 minuten) (Monod & Curzi-Dascalova, 1973).

b. Vroege eerste bewuste glimlach binnen twee weken na de geboorte

Gemiddeld genomen verschijnt de eerste bewuste lach na ongeveer 5 à 6 weken. De ogen gaan stralen en er verschijnt een lach op het gezicht van de baby als er iemand naar hem kijkt. Bij kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong kan dit bewuste lachje al binnen de eerste twee weken te zien zijn.

c. Probeert al vroeg het hoofd op te tillen, rond te kijken en het hoofd te draaien

Deze motorische ontwikkelingsstap kun je bij kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong al in de eerste week waarnemen. Met een nieuwsgierige blik probeert de baby om zich heen te kijken.

d. Huilt meer dan gemiddeld, deels door frustratie omdat hij nog niet kan wat hij wel al wil

Dit kind wil vaak meer dan hij kan. Frustraties die hierdoor ontstaan kunnen zich uiten in gillen, hard huilen, enorme boosheid of met een enorme verbetenheid blijven proberen waarna zij heel teleurgesteld moeten opgeven als het dan nog niet lukt. De sterke wens om het zelf te doen en geen hulp van anderen hierbij te accepteren kan bijdragen aan deze frustratie.

e. Snelle motorische ontwikkeling of juist pas laat resultaat maar dan in één keer goed

Tijgert, kruipt en loopt op jongere leeftijd of juist pas laat maar dan wel in één keer goed. Een voorbeeld van een hele vroege ontwikkeling: een kind kan tijgeren met 3 maanden, kruipen met 5 maanden en lopen met 10 maanden. Andere kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong gaan laat kruipen of lopen maar vallen vrijwel niet of gaan meteen rennen. Een latere ontwikkeling is mogelijk gekoppeld aan de eigenschap **perfectionisme**, iets pas doen als het meteen helemaal goed gaat.

Daarnaast valt op dat de kruipfase bij deze kinderen soms maar kort duurt of zelfs helemaal wordt overgeslagen.

f. Doet al vroeg geluiden na, brabbelt eerder, gebruikt meer woorden

Opvallend vlotte taalontwikkeling. Doet vroeg geluiden na en spreekt al vroeg de eerste woorden, soms al met vier maanden. Ook komt het voor dat het kind juist laat (2,5 à 3 jaar) gaat praten, nauwelijks of helemaal niet brabbelt, en vervolgens meteen in volzinnen spreekt. Reageert eerder op zijn naam. Brabbelt eerder met intonatie, rond 8 à 9 maanden.

g. Observeert de omgeving en kan zich al jong langere tijd op iets concentreren

Al in de eerste maanden is sprake van een sterke concentratie en een duidelijk richten van de aandacht op bijvoorbeeld de eigen handen en voeten, gezichten van anderen, activiteiten om zich heen, speelgoed en plaatjes in boeken.

6.9. Taalontwikkeling

TER INFORMATIE

Baby - Dreumes

3 maanden: maakt twee verschillende klanken

Uitleg: tussen de 2 en 3 maanden beginnen kinderen met het maken van twee verschillende klanken.

4 maanden: brabbelt

6 maanden: maakt geluiden als: baba, mama, dada, tata

8 maanden: zegt eerste woordje

9 maanden: reageert op eigen naam

12 maanden: babbelt met intonatie

Uitleg: het kind babbelt in verschillende toonhoogtes en snelheden. Er is duidelijk een testfase aangebroken om te kijken wat de stem kan en wat het effect is.

12 maanden: zegt eerste woordjes

15 maanden: zegt 4 tot 6 woorden

16 maanden: wijst op verzoek één of meer lichaamsdelen aan

18 maanden: maakt zinnen met 2 woorden

Peuter - Kleuter

2 jaar: maakt eenvoudige zinnen

Uitleg: het gaat hier om zinnen van ongeveer 3 woorden die nog niet volledig zijn en nog niet grammaticaal correct.

2,5 jaar: gebruikt hoofd- en bijzinnen

Uitleg: het kind gaat in zinnen spreken die uit meer dan één zinsstuk bestaan. Bijvoorbeeld: 'Kijken papa doet?'

3 jaar: spreekt verstaanbaar

3 jaar: benoemt dieren en dingen op plaatjes

3 jaar: spreekt zinnen van vier woorden

3,5 jaar: stelt (waarom) vragen

3,5 jaar: gebruikt bijvoeglijke naamwoorden (kleine, rode)

3,5 jaar: vertelt (samenhangend) over een gebeurtenis

Jaren:	1	1 1/2	2	2 1/2	3	3 1/2	4	4 1/2	5	5 1/2	6	Opmerkingen
Rekenontwikkeling												
heeft besef van telwoorden												
weet de eerste 3 telwoorden												
begint met tellen												
telt tot 5												
vindt dezelfde vormen bij elkaar												
onderzoekt inhoudsmaten												
begrijpt begrippen als voor, naast, achter, in, zwaar, licht, donker												
sorteert voorwerpen op vorm, kleur en eigenschap												
koppelt de juiste schaduw aan een eenvoudige vorm												
telt tot 10												
herkent de cijfers 1 t/m 5												
herkent groepjes van 2 en 3 zonder te tellen												
telt tot 20 en terug												
herkent de cijfers 1 t/m 10												
begrijpt de begrippen: meer – minder, veel – weinig, erbij – eraf, groter – kleiner, dikste – dunste, voor – naast –op												
gebruikt tijdsaanduidingen als eerder, later, gisteren												
benoemt de seizoenen, dagen, dagdelen												
telt door vanaf een getal												
maakt gebruik van standaard eenheden												
begrijpt de hoeveelheid tot 10												
kan optellen en aftrekken												

TER INFORMATIE

Tellen, kleuren en sorteren

Tot hoe ver kan het kind synchroon tellen? (dat is tegelijk aanwijzen en het juiste telwoord noemen)

Welke kleuren kent het kind?

Kan het kind dieren (of andere dingen) volgens verschillende kenmerken sorteren (bijvoorbeeld op kleur, diersoort, vorm, aantal, land waar een dier veel voorkomt)?

TER INFORMATIE

Motoriek

Hoe is de fijne motoriek van het kind tijdens het bouwen?

Sociale ontwikkeling

Zie je bij het kind: samenwerking, luistergedrag, initiatief, zich inleven, rollenspel?

Heb je de indruk dat het kind durft te laten zien wat hij kan?

☐ **Spraak- en taalontwikkeling**

- ☐ spreekt duidelijk
- ☐ gebruikt moeilijke woorden
- ☐ gebruikt complexe zinnen
- ☐ doet originele uitspraken
- ☐ toont humor

TER INFORMATIE☐ **Cognitieve ontwikkeling**

- ☐ heeft een grote algemene kennis
- ☐ kan algemene kennis goed toepassen
- ☐ heeft een goed geheugen

☐ **Symboolverkenning**

- ☐ ontluikende gecijferdheid
- ☐ ontluikende geletterdheid

☐ **Ouders geven aan dat zij een ontwikkelingsvoorsprong bij hun kind zien**☐ **Zijnskenmerken**

- ☐ gevoelig
- ☐ kritisch
- ☐ rechtvaardigheidsgevoel
- ☐ perfectionisme
- ☐ autonomie

Toelichting en aanbevelingen: